

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ПРОБЛЕМИ
ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАНЯТЬ
КЕРІВНИКАМИ ГУРТКІВ
З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ
КОНКУРЕНТНОСПРОМОЖНОЇ
ОСОБИСТОСТІ

У нашому суспільстві постійно відбуваються зміни. На сучасному ринку праці потрібні люди, що вміють творчо мислити, здатні приймати нестандартні рішення.

Щоб підготувати таких фахівців, потрібно починати формування особистості дитини, яка стане конкурентноспроможною, спільними зусиллями закладів освіти, у тому числі, й позашкільних навчальних закладів.

Оскільки заняття — основна форма навчання в позашкільному навчальному закладі та через нього проходять усі діти, треба, щоб воно було сучасним, методично грамотним, цікавим. І саме заняття в гуртку – та навчальна ситуація, той «сценічний» майданчик», де не тільки викладаються знання, а й розкриваються, формуються та реалізуються особистісні особливості вихованців.

Завдання керівників гуртків позашкільного навчального закладу полягає в закріпленні, збагаченні та поглибленні знань, набутих у процесі навчання, застосуванні їх на практиці; розширенні загальноосвітнього кругозору учнів, формуванні в них наукового світогляду, вироблення вмінь і навичок самоосвіти; формуванні інтересів до різних галузей науки, техніки, мистецтва, спорту, виявленні і розвитку індивідуальних творчих здібностей та нахилів; організації дозвілля школярів, культурного відпочинку та розумних розваг; поширенні виховного впливу на учнів у різних напрямках виховання: розумовому, моральному, трудовому, естетичному і фізичному.

Навчально-виховний процес у позашкільних закладах відрізняється від шкільного: метою, змістом, формами, використанням нестандартних методів і прийомів роботи, атмосферою доброзичливості і можливістю самостійного вибору дитиною напрямів діяльності.

Враховуючи специфіку роботи в гуртках, кожен керівник вишукує, випробує власні знахідки, що відповідають його напрямку роботи, його вихованцям.

Однак, є загальні вимоги до організації і проведення занять, яких потрібно дотримуватися.

Аналізуючи загальний стан проведення педагогами занять у гуртках, звертаємо увагу на найбільш характерні їх недоліки.

Найбільш характерні недоліки занять:

- невміння якісно побудувати заняття;
- нехтування підготовкою плану - конспекту проведення заняття;
- не приділяється належна увага мотивації вихованців до заняття та актуалізації їх знань;
- тема, мета заняття не оголошується зовсім чи оголошення не адаптоване до сприйняття дітей;
- не завжди проводиться оперативна перевірка якості виконання вихованцями завдань;
- відсутня диференціація навчання;
- вихованці на занятті пасивні;
- робота ведеться з обмеженим колом дітей;
- характер навчальних завдань частіше репродуктивний за алгоритмом;
- нераціонально використовується час заняття;
- заняття починається та завершується невчасно;
- не належна увага до відповідей дітей;
- невиразність мови, монотонність голосу педагога, нерухомість його фігури;
- невміння поставити акцент на найголовніше;
- недостатнє врахування інтересів, захоплень вихованців;
- механічне запозичення передового педагогічного досвіду тощо.

Після відвідування відкритих занять і усунення недоліків визріла необхідність підготувати більш детальні рекомендації до підготовки та проведення занять в гуртках, які є найбільш важливими.

Методичні рекомендації щодо удосконалення якості проведення занять у гуртках

Для покращення якості проведення занять в гуртках необхідно дотримуватись основних вимог до якісного сучасного заняття:

- науковість - використання новітніх досягнень науки, передової педагогічної практики ;
- системність - побудова заняття на основі закономірностей навчально-виховного процесу;
- зв'язок з раніше отриманими знаннями та вміннями, опора на вже досягнутий рівень розвитку вихованців;
- оптимальність - реалізація на занятті в оптимальному співвідношенні всіх дидактичних принципів та правил;
- забезпечення належних умов для продуктивної пізнавальної діяльності вихованців з урахуванням їх інтересів, нахилів, потреб;
- ефективність - ефективне використання педагогічних засобів; зв'язок з життям, особистим досвідом дітей; формування практично-необхідних знань, умінь, навичок, раціональних прийомів мислення та діяльності;
- формування уміння вчитися;
- можливість відтворення.

У журналі «Позашкілля» надруковано схему-конспект гурткового заняття, за якою педагогу-позашкільнику доцільно планувати навчальну діяльність. Звернемо увагу на обов'язкові та бажані пункти, які повинні бути відображені при плануванні та проведенні заняття.

Схема-конспект гурткового заняття

- 1. Тема заняття**
- 2. Мета заняття (навчальна, розвивальна, виховна)**
- 3. Завдання заняття (бажано)**
- 4. Методи (бажано)**

5. **Тип заняття (засвоєння нових знань, умінь та навичок; формування практичних умінь та навичок; застосування вмінь та навичок; узагальнення; комбінований) Вид заняття.**
6. **Форма заняття**
7. **Міжпредметні зв'язки (бажано)**
8. **Обладнання: таблиці, плакати, посібники, схеми, моделі, роздатковий матеріал, демонстраційний матеріал, діаграми, література тощо.**
9. **Очікуваний результат (бажано)**

Хід заняття

(його структура залежить від типу заняття)

I. Вступна частина— повідомлення теми та мети заняття, очікуваних результатів;

- актуалізація опорних знань;
- мотивація навчальної діяльності гуртківців.

II. Основна частина

- висвітлення керівником матеріалу нової теми;
- оволодіння новими теоретичними та практичними знаннями;

- залучення учнів до самостійного осмислення нового матеріалу, самостійна робота;

— підведення гуртківців до узагальнень, висновків.

III. Заключна частина

- обґрунтування гуртківцями можливості використання отриманих знань, умінь, навичок;

- загальний підсумок заняття із зазначенням його позитивних та негативних моментів;

- повідомлення завдань на наступне заняття (якщо є);

- рекомендована література (якщо є).

Коментарі до кожного пункту схеми, які повинні бути відображені при плануванні, оформлені конспекту та проведенні заняття.

1. Тема заняття.

Формулювання теми має стосуватися фактичного матеріалу заняття, викликати інтерес до почутого. Тема, яка

пропонується вихованцям може відрізнитися від теми, записаної в плані за стилем (художній – діловий). Тема повинна чітко, лаконічно, емоційно виражати стислий зміст заняття.

2. Мета заняття -

- основа ефективної діяльності педагога та учнів, що визначає характер їх взаємодії. Вона реалізується в спільній діяльності всіх учасників навчально-виховного процесу. В меті заняття формулюється результат, до якого повинні прагнути учасники навчального процесу, і, якщо вона визначена нечітко, чи педагог погано уявляє собі шляхи та способи її досягнення, ефективності заняття важко досягти.

Перш ніж сформулювати триєдину мету заняття, педагог повинен знайти відповіді на питання:

- чого має навчити це заняття?
- як допоможе навчальний матеріал в розвитку вмінь та навичок вихованців?
- як вплине на погляди, переконання, почуття, над чим примусить замислитися?
- яке значення цього заняття в загальному процесі освіти і виховання?

Мета заняття: навчальна, розвиваюча, виховна.

Навчальна мета (навчити, познайомити) - передбачає формування практичної діяльності, уміння аналізувати, спостерігати. Спрямована на активізацію уяви та фантазії.

Типові формулювання:

- навчити, дати уявлення, пояснити, учити, розповісти, розкрити ...
- познайомити з інформацією, умовами тощо...
- проконтролювати засвоєння певних (таких) вмінь та навичок, вивчених на попередніх заняттях...
- сформулювати (закріпити) певні (такі) навички та вміння... по даному матеріалу (на матеріалі цього заняття)...
- розширити або/і поглибити (збагатити) знання (конкретно названі)...

- узагальнити знання, одержувані з різних джерел (в тому числі самотійно)...

Розвиваюча мета (розвинути) – спрямована на розвиток творчого потенціалу.

Типові формулювання:

- розвинути (розкрити) здібності, уяву, пам'ять, увагу...
- розвивати почуття (кольору, світу...)
- формувати практичні навички та вміння...
- удосконалювати вміння та навички...
- забезпечити в ході заняття (розвиток мови учнів, поповнення словникового запасу, оволодіння...)

Виховна мета (виховати) – спрямована на виховання загальнолюдських цінностей, нових ідей та образів.

Типові формулювання:

- виховувати почуття...
- прищеплювати...
- сприяти в ході заняття вихованню певних (таких) якостей (понять)...
- для рішення завдань (естетичного, морального, духовного ...) виховання ...
- з метою рішення завдань (громадянського ...) виховання ...
- викликати інтерес до інформації, людей, умов взаємодії...
- залучити, заохотити, зміцнити інтерес...- викликати неприйняття...

3. Завдання (бажано)

Типові формулювання загального характеру:

- відпрацювати навички...
- виконати операції мислення: пізнання, розуміння, застосування, аналізу, синтезу, оцінки.

Навчальні завдання:

- проконтролювати ступінь засвоєння основних умінь і навичок, а також вивчених і сформованих на попередніх заняттях;
- забезпечити засвоєння наступних завдань...

- сформувати (продовжити формування, закріпити) такі спеціальні вміння й навички, як...;
- сформувати (продовжити формування, закріпити) такі спільні навчальні вміння й навички, як... на матеріалі даного заняття.

Розвивальні завдання:

- для вирішення завдання розвитку у вихованців... в ході заняття забезпечити виконання таких завдань...

Виховні завдання:

- сприяти в ході заняття формуванню світогляду ;
- формування екологічного (естетичного...) виховання;
- сформувати в дітей загальнолюдський світогляд.

4. Методи

Метод – це «шлях до досягнення мети», спосіб теоретичного дослідження або практичного здійснення чогось.

Основні методи:

За джерелом передачі та сприйняття навчальної інформації:

— словесні (розповідь, бесіда, пояснення, лекція, інструктаж тощо);

— наочні (демонстрація предметів, явищ, посібників тощо);

— практичні (практична робота, навчальні вправи, ігрові вправи, екскурсія, похід тощо)

Методи стимулювання інтересу до навчання: пізнавальні ігри, створення цікавої ситуації, створення ситуації успіху, реалізація виховного потенціалу, ситуації неуспіху, емоційних переживань.

Методи стимулювання обов'язку відповідальності:

1. Формування переконань у соціальній та особистісній важливості.

2. Висування вимог.

3. Вправи для виконання вимог.

4. Змагальність, заохочення, покарання.

Прийом – частина методу, засіб педагогічних дій у певних умовах. Прийоми не мають самостійної педагогічної задачі.

5. Типи занять

У центрі уваги позашкільної освіти стоїть особистість дитини з її потребами і інтересами. Тому, краще за все вирішує проблему проведення заняття особистісно орієнтований підхід. Заняття в гуртку є особистісно орієнтованими, спрямовані на покращення якості дитячого життя на основі творчості вихованців і педагогів, принципів самореалізації, максимального збільшення соціального досвіду дитини; духовної єдності особистості і колективу у спільній цікавій діяльності і відпочинку. В позашкільній педагогіці використовуються як шкільні типи занять та їх форми так і нетрадиційні.

Кожне заняття має свою структуру.

Тип заняття визначається наявністю та послідовністю структурних частин.

Тип – це орієнтир, спрямованість, характеристика, обличчя.

Класифікація типів занять:

- заняття засвоєння нового матеріалу (нових знань, умінь, навичок);
- формування практичних умінь та навичок;
- застосування вмінь та навичок;
- узагальнення;
- контрольне (підсумкове);
- комбіноване.

6. Форми організації занять

Форми організації навчання – зовнішнє вираження узгодженої діяльності педагога та вихованців, яка здійснюється в певному режимі та по порядку.

Форми організації занять в позашкільній роботі:

- **групові:** ведеться робота з усією групою, викладається загальний матеріал. В межах групи можливо виділяти підгрупи.
- **індивідуальні:** передбачено роботу з дітьми, які виявили особливі здібності, які претендують на роль солістів, виконавців головних ролей.

У гуртках, де передбачена сумісна робота різновікового складу груп одного напрямку (вокальний, хореографічний), передбачені обов'язкові зведені репетиції, ансамблева робота.

Види занять: ділова гра, змагання, театралізоване заняття, взаємонавчання вихованців, залік, творчий звіт, конкурс, рольова гра, концерт, конференція, семінар, екскурсія, салон, мандрівка, імпровізація тощо.

7. Міжпредметні зв'язки -

- зв'язок з якими видами мистецтва можна простежити в ході даного заняття (світова, українська художні культури, музика, образотворче мистецтво, література...)

7. Обладнання:

- посібники, газети, журнали, документи тощо;
- дидактичний матеріал, наочний матеріал (схеми, моделі, плакати тощо);
- відеофільми, комп'ютерні диски, аудіо матеріали.
Обладнання повинне відповідати вимогам часу.

8. Очікуваний результат -

- які завдання мають бути вирішені, чого повинні навчитися вихованці.

Хід заняття (структура заняття)

Структура – поєднання, взаємозв'язок елементів і частин заняття.

Структура залежить від типу заняття.

В структурі заняття можна виділяти дві частини:

- постійну (загальну);
- змінювану.

I. Вступна частина.

• **Організаційний момент**

- перевірте готовність дітей до уроку, підтримуйте порядок і дисципліну протягом усього заняття.

• **Повідомлення теми та мети заняття, очікуваних результатів.**

Тема, мета заняття повинні оголошуватися обов'язково, назва теми, мета, завдання мають бути адаптованим до сприйняття дітей. Поясніть важливість теми. Зробіть мету

заняття метою вихованців. Формуйте мету, орієнтуючись на потреби та інтереси вихованців. Формулюйте конкретні навчальні завдання, якими повинні оволодіти учні. Нагадуйте тему, мету і завдання протягом заняття. Концентруйте на знаннях і вміннях, що відповідають інтересам і потребам вихованців.

- **Актуалізація опорних знань.**

Визначте поняття, які треба активізувати у свідомості дітей, щоб підготувати до сприйняття нового матеріалу.

- **Мотивація навчальної діяльності гуртківців.**

При побудові заняття необхідно враховувати три види мотивації:

Соціальну — підняти авторитет дитини серед товаришів, похвалити за старанність у роботі тощо.

Прагматичну — посилити увагу до дисципліни, інформації, яка буде потрібна при вступі до ВНЗ, при придбанні спеціальності тощо.

Змістовну - застосування знань у нестандартних ситуаціях, пізнавальні спори, введення учнів у проблемні ситуації.

II. Основна частина

- перевірка в дітей знань та вмінь, які вони вже мають для підготовки до вивчення нової теми;

- висвітлення керівником матеріалу нової теми (ознайомлення з новими знаннями та вміннями, показ зразка формування);

- оволодіння вихованцями новими теоретичними та практичними знаннями (вправи на освоєння нових знань, умінь, навичок за зразком);

- залучення вихованців до самостійного осмислення нового матеріалу, самостійна робота (перенос засвоєних знань, умінь, навичок у подібну ситуацію, завдання творчого характеру);

- підведення гуртківців до узагальнень, висновків.

Засвоєння нових навчальних компетентностей:

- нові поняття, терміни, способи їх засвоєння;
- визначення пізнавальних навчальних задач заняття (про що діти повинні дізнатись і що засвоїти);
- самостійна робота та її зміст;
- проблемні та інформаційні питання;
- варіанти вирішення проблеми;
- варіанти закріплення вивченого матеріалу.

Формування навчальних способів діяльності:

- конкретні вміння й навички для відпрацювання;
- види самостійних робіт і вправ;
- способи «зворотного» зв'язку з вихованцями.

III. Заключна частина (підведення підсумків заняття) - обґрунтування гуртківцями можливості використання отриманих знань, умінь, навичок;

- загальний підсумок заняття із зазначенням його позитивних та негативних моментів;

- повідомлення завдань на наступне заняття (якщо є); - рекомендована література (якщо є)

Рекомендації

Яким повинно бути заняття, щоб вихованці сказали: «Я біжу на заняття гуртка!» Безумовно - цікавим, таким, що пробуджує розум та уяву, розширює світогляд. Тому доречно використовувати в роботі інтерактивні методи навчання, ігрову діяльність, адже вони мають багато переваг:

- у роботі задіяні всі діти;
- вихованці вчаться працювати у групах (командах);
- формується доброзичливе ставлення до опонента;
- кожна дитина має можливість пропонувати свою думку;
- створюється «ситуація успіху»; за короткий час опановується більше матеріалу;
- формуються навички толерантного спілкування; уміння аргументувати свою точку зору, знаходити рішення проблеми.

1. Допомагайте вихованцям ставити перед собою реалістичні завдання. Заохочуйте дітей, що ставлять перед собою досяжні завдання, щоб ускладнювати їх згодом.

альтернативу. Якнайчастіше ставте вихованців у ситуацію вибору.

2. Допомагайте вихованцям бути відповідальними за успіхи та прорахунки.

- Після виконання завдань попросіть їх розповісти, що було особливо важко, як вони з цим справилися.

- Обговорюйте причини не тільки успіхів, але і невдач.

3. Зробіть ситуацію успіху досяжною для кожного вихованця.

- Вибирайте такі завдання, при виконанні яких вихованці частіше домагаються успіхів, ніж невдач. * Якщо у вихованців виникають проблеми, розподіліть матеріал на дрібні частини.

4. Робіть аудиторію та заняття більш привабливими та цікавими.

5. Пов'язуйте інформацію з життєвим досвідом вихованців. Намагайтеся оцінювати подачу будь-якого навчального матеріалу з позиції дитини, тоді народжуються заняття, на яких дітям працювати легко, бо всі структурні компоненти підпорядковуються віковим особливостям: фізична спроможність, емоційне сприйняття навколишнього світу, мовленнєвий розвиток, прагнення отримувати нові знання. Життя висунуло суспільний запит на виховання творчої особистості, здатної самотійно мислити та приймати нестандартні рішення, висувати оригінальні ідеї. Тому пропонуйте вихованцям різноманітні завдання, що стимулюють розвиток їх творчих здібностей. Дітям подобаються такі види діяльності, які дають матеріал для роздумів, фантазування, можливість проявляти ініціативу й самотійність, спілкуватися, спільно приймати рішення, робити вибір і відповідати за нього.

Сучасне заняття в позашкільному навчальному закладі повинне бути здоров'язберігаючим, тобто мають бути створені належні умови для його проведення.

Ці умови полягають у :

- використанні елементарної діагностики втомлюваності вихованців на занятті;

- зменшенні втоми в дітей;
- створенні необхідного психологічного клімату;
- здійсненні індивідуального та диференційованого підходу в процесі навчання;
- дотриманні санітарно-гігієнічних умов реалізації навчально-виховного процесу.

Використання елементарної діагностики втомлюваності вихованців на занятті – це порівняльний аналіз виразу облич дітей, використання методу кольорової діагностики, оцінка часу виконання вихованцями певного виду завдань тощо.

Зменшення втоми дітей – використання дидактичних ігор, інтерактивної діяльності (робота в групах, парах, трійках); включення в заняття динамічних пауз, фізкультхвилинок; використання творчих завдань; введення мистецького матеріалу, застосування якого благотворно впливає на емоційну сферу; емоційна подача навчального матеріалу; використання наочності, гумору тощо.

Створення психологічного клімату – доброзичливе відношення до вихованців; включення в навчальний процес життєвого досвіду дітей; створення «ситуації успіху» тощо. Важливим фактором успішного навчання є емоційний стан дитини. Треба знати те, чим живе дитяча душа. Плануйте різноманітні види роботи на занятті.

Допомагайте дитині розкритись.

Наприклад, педагог будь-якого гуртка може запропонувати вихованцям намалювати щастя й горе, важку працю й веселе свято, любов і розлуку, а потім мотивувати свої бачення цих понять, поділитися враженнями та мріями. Малюнки й пояснення їхніх авторів розповідають багато. Педагогу треба проаналізувати ці роботи, зробити висновки, аби дитині було комфортніше в сім'ї, на заняттях в гуртку, допомогти позбутись комплексів, підтримати політ фантазії. Здійснення індивідуального та диференційованого підходу в процесі навчання – це використання відповідних педагогічних

технологій, форм, методів; обов'язковість диференційованих завдань тощо.

Дотримання санітарно-гігієнічних умов реалізації навчально-виховного процесу – це виконання норм освітлення, вологості, температури повітря; організація динамічних, ігрових, танцювальних перерв тощо. Поради педагогам. Приходячи на заняття педагог повинен забувати свої негаразди та труднощі. Якщо цього не робити, то діти перестають реагувати на «холодного викладача». Вони звикають до того, що там, де педагог завжди напружений, у поганому настрої не буде нічого цікавого або несподіваного. Діти чекають на неймовірні враження та позитивні емоції, які надасть їм педагог, чекають на зустріч з успішною, впевненою в собі особистістю. Весь час знаходитися в стані емоційного підйому дуже складно, але професійна людина повинна вміти розподіляти свої емоції.

Визначте для себе формулу успіху: «Учитись легко, коли вчитись цікаво». В основу роботи доцільно покласти такі ідеї:

1) Навчання буде легким, якщо виклад матеріалу стане для дітей цікавим, захоплюючим відрізком життя, сповненим яскравих образів.

2) «Учень – це не посудина, яку треба заповнити, учень – факел, який треба запалити» (стародавня мудрість).

3) Заняття повинні бути насичені практичною діяльністю та наочністю Усвідомте!

Сприяють успіху заняття:

- добре знання педагогом матеріалу;
- продуманий план заняття;
- почуття «фізичної» розкнутості, свободи;
- правильний вибір методів та прийомів навчання; їх різноманітність; цікавість викладу;
- емоційне ставлення педагога до матеріалу, що викладається; багатство інтонацій, виразна міміка, образна жестикуляція;

- виражена зацікавленість педагога в успіхах своїх вихованців.

Ускладнюють проведення заняття:

- невпевненість педагога у своїх знаннях і «вчительських силах»;
- байдуже ставлення до всього, що відбувається на занятті;
 - нестабільна композиція уроку;
 - одноманітність методів навчання;
 - монотонність і сухість при викладі матеріалу; скутість рухів;
- відхід від теми уроку, захоплення сторонніми, не пов'язаними з темою й завданнями уроку питаннями.

Короткий підсумок: На сучасному занятті повинні бути активними і педагог, і вихованці. Мету заняття мають усвідомити педагог і діти, вони важливі для кожного. На сучасному занятті педагог не просто передає вихованцям готові знання, а організує діяльність для самостійного опанування ними змісту та формування навичок використання знань на практиці. Педагог навчає дітей учитися, спілкуватися з іншими людьми, готує до життя, тобто створює умови для творчої самореалізації особистості. На сучасному занятті переважають новітні освітні технології та інтерактивні форми навчання. Педагог, що проводить сучасне заняття, порівнює кожну дитину не з іншими, а тільки з самим вихованцем, заохочуючи кожен крок на шляху до вдосконалення особистості. На сучасному занятті формується толерантність до чужої думки, до іншої точки зору. Сучасний педагог переконаний сам і прагне переконати вихованців, що не існує такої проблеми, яку дозволено розв'язати за рахунок інших людей. Бо особистість людини, життя людини – найцінніший скарб для всього людства.

Заповіді педагога:

- Якщо ти не вмієш тремтливо та зворушливо любити і поважати своїх близьких, то тобі перш ніж іти працювати у позашкільний заклад, необхідно освоїти цю важливу духовну умову та якість, без яких педагога не існує.

- На великому аркуші паперу випиши всі свої професійні та людські недоліки. Посиль роботу над собою і з накопиченням досвіду, мудрості, знань, емоційних почуттів обережно приступай до їх викреслення. * Якщо ти не вмієш утримувати дисципліну в групі, то про інші твої таланти вихованці не узнають.
- Без педагогічних вимог - успіхів у вихованні та навчанні не досягнути, без авторитету не працюють педагогічні вимоги, авторитет неможливий без любові до свого предмету, дітей, світу; любов неможлива без розумної вимогливості, вимогливість лежить в основі педагогічних вимог – коло замкнулося!
- Якщо ти мало думаєш, смієшся, відчуваєш, допомагаєш, граєш, твориш – як же ти зможеш навчити всьому цьому інших?
- Педагог - професія цілодобова і якщо не навчишся відволікатися, захоплюватися, мати інші творчі інтереси, то що ж в нас буде цікаво дітям?